

Календарът на древните българи и древните скални обсерватории в днешните български земи.

Доц., д-р Я. Й. Шопов

Софийски Университет "Св. Кл. Охридски", София, YYShopov@Yahoo.com

Според акад. Кирил Серафимов (1979) “По своите качества използваният от прабългарите в течение на много хилядолетия календар може да бъде отнесен към най-доброто, създадено от човечеството в тази област.”

Календарът на древните българи е дълбоко вкоренен в нашите традиции и представи за света. При него годината започва в най-късия ден (зимното слънцестоене, сега около 21 декември). От този ден продължителността на деня започва да нараства. Според Старева (2005) “За народа Новата година започва на 20 декември.”, “Празникът се нарича още Идинажден, Млада година...”. Това показва, че все още у нас този ден се възприема като начало на годината. Затова според Панайотова (2007) тогава “спохожнякът ритуално пита домакините “Славите ли Млада Бога”, **има предвид слънчевия бог, с чието ново раждане се свързва Коледно-Новогодишния период във фолклорната култура.**”

Календарът на древните българи е слънчев (Съслов, 1963, 1970, Вълчев, 1986, 1999). Годината е започвала в най-късия ден (зимното слънцестоене, около 21 декември). Той е бил самостоятелна календарна единица - нулев ден, *Ени-Алем*. Сега се нарича Енин ден или Идинажден (Млада година, Млад ден, Идинак). Както много други празници на древните българи той е отъждествен с голям християнски празник, в случая с Игнажден, като според Стойнев (1994) празничната литургия на него “разкрива по-древния предхристиански мит за раждането на новото Слънце, на Младия Бог, календарно свързан с деня на зимното слънцестоене (22 дек.)” и “Игнажден се смята (в някои райони) за начало на прехода между старата и Новата година”. Този ден не е участвал в никой месец, не е бил включен и в никоя седмица. Той е бил ден за празнуване на Новата година. Останалите 364 дни от обикновената (невисокосна) година се разпределяли в четири еднакви тримесечия (сезона) по 91 дни или 13 седмици, съответстващи на астрономическите сезони зима, пролет, лято и есен (Съслов, 1963, 1970, Вълчев, 1986, 1999). **Това е позволявало годината, както и всеки сезон, да започват винаги в неделя - първия ден от седмицата на древните българи.**

Първият месец от всеки сезон има 31 дни, останалите два - по 30. Всяка четвърта година (като се изключат някои корекции, за които ще стане дума по-късно) е високосна - от 366 дни. Тя се различава от обикновената единствено по това, че след шестия месец съдържа втори нулев ден (*Ени-Джитем*, "Слънчовден"), който е в най-дългия ден на годината - деня на лятното слънцестоене. Този ден ("Слънчовден") не е участвал в никой месец, не е бил включен и в никоя седмица. Сега той се свързва с Еньов ден, който е голям християнски празник, отъждествен с важен празник на древните българи, което позволява практикуването на старите езически обичаи и сега. Първоначално Еньов ден е съвпадал с лятното слънцестоене и много от поверията и обичаите са свързани с пътя на небесното светило и култа към него. Според Стойнев (1994) “Народното честване на Еньов ден отразява връзката му с деня на лятното слънцестоене” и “В основата на празника стои култът към Слънцето”. Древнобългарското тълкуване на Еньовден е като Еднажден, или езически – „Летен Игнажден”. Според народната вяра от този ден продължителността на деня започва да намалява, а годината клони към зима.

Още Димитър Съслов (1963б) забелязва, че древнобългарските народни празници са близки по време до християнските празници на дунавските българи. Той обяснява този факт с това, че след насилственото покръстване и Борисовото клане в 866 г. българските обреди и обичаи, свързани със старата вяра, са били преосмислени, пригодени и разпределени към християнските празници с цел те да бъдат запазени в народното предание, без да се предизвикват подозрения и преследвания от страна на църквата.

Първото достоверно приравнение на прабългарския календар към днешния е извършено от Димитър Съслов (1970). Неговият труд се оказва ключов в опитите за правилното разбиране на древно българския календар. Новата година в този календар не е фиксирана към определено събитие (например Рождество Христово при Григорианския календар), а е фиксирана към конкретна точка от орбитата на Земята при нейното въртене около Слънцето. Затова датата на този ден се мести спрямо Григорианския календар в следствие на прецесията на земната орбита (Шопов, 2013, 2013б) и целия календар на древните българи се мести спрямо Григорианския (и Юлианския) календар средно с 1 ден на всеки 58,32 години (Шопов, 2013б). По това древно българския календар е подобен на Иранския календар, в който Новата Година е в деня на пролетното равноденствие. Този ден е много важен за земеделските народи, т.к. по него те определят началото на сеитбата и другите сезонни селскостопански работи. За употребата на такъв тип календар са изградени много скални обсерватории (като Белинтаж, Кози камък и т.н.) на територията на днешните български земи. Затова те са представени в настоящето издание. Много от тези древни скални обсерватории са изградени така, че да служат за определяне на деня на пролетното равноденствие. Скалните обсерватории от този тип образуват цялостна система, простираща се от Асеновград, Пловдивско чак до остров Самотраки. Те са свързани чрез междинни скални обекти с жертвеници, между които има визуална връзка и по тази верига могат да се предават сигнали (например за пожари, нашествия и т.н.). Повечето от тези обсерватории са праисторически (например тези с изсечени скални ниши, Перперикон, Татул и т.н.). По това време тези земи са били обитавани от Индоевропейците (Шопов, 2007, 2015, Nesheva et al., 2015) и вероятно те са изградили тези скални обсерватории. Повечето от съвременните европейски народи (без угро-фините), древните българи и траките са индоевропейци (Шопов, 2007, 2015, Nesheva et al., 2015) и затова в древността техните предци са имали идентични религии, като само имената на боговете им са се различавали. Календарът винаги е свързан с религиозните празници така, че това е сигурен белег за еднаква календарна система, за чието използване са изградени скалните обсерватории по нашите земи. По тази причина след идването на траките е днешните български земи през 2100- 2000 г. Пр.Хр. (Шопов, 2015) те продължават да използват праисторическите скални обсерватории за същото предназначение, въпреки хиатуса през който тези земи са били почти необитаеми. Тези скални обсерватории биха могли да бъдат използвани и за определяне на дните и празниците от календара на древните българи.

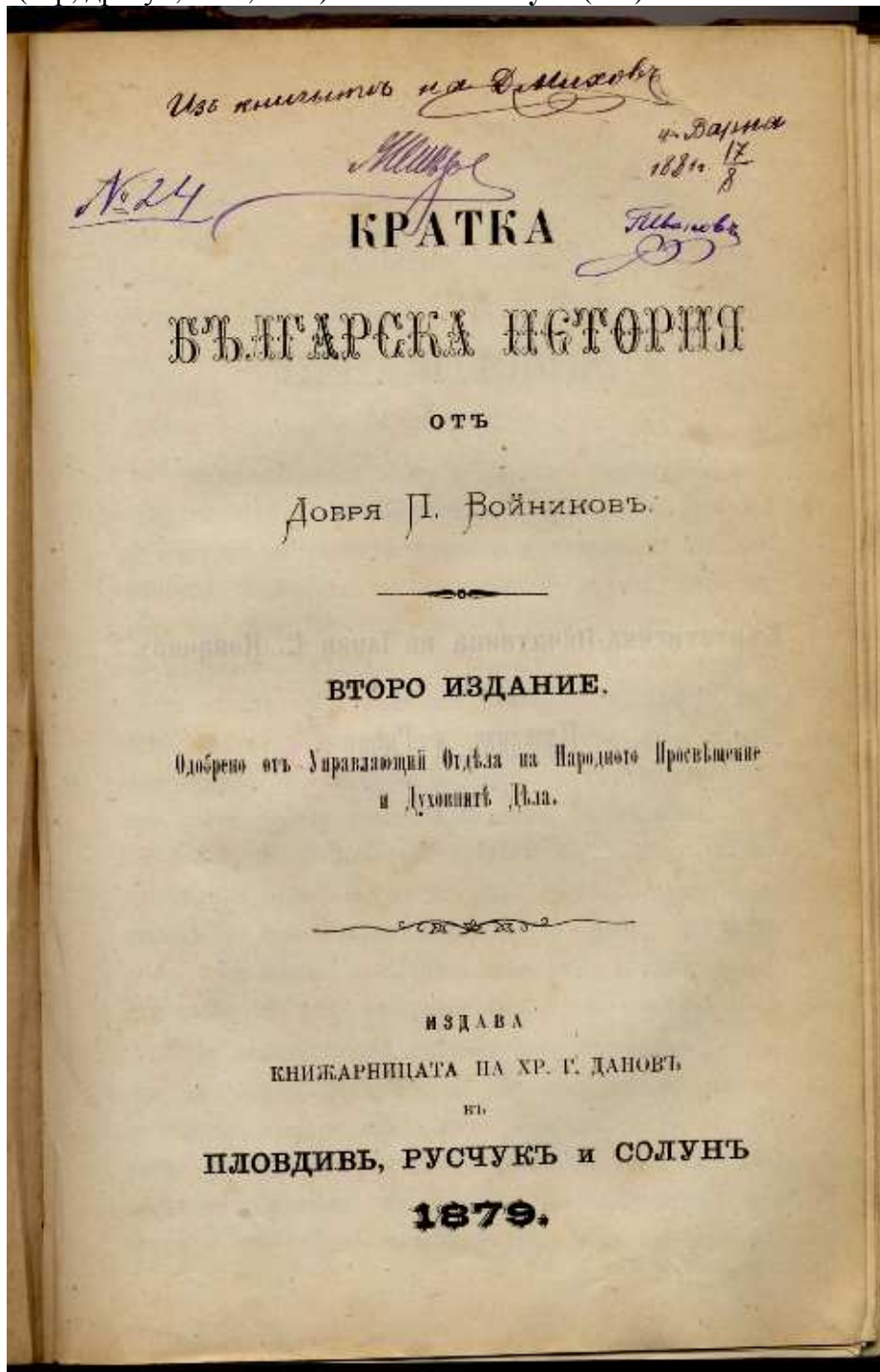
Празниците на древните българи са били същите като на другите древни индоевропейски народи (Войников, 1879, Шопов и др. 2001, 2009). Те са най- добре запазени и до сега в Индия, защото индийците са най- консервативни към традициите си. По тази причина в първия учебник по история за българските училища след Освобождението Войников (1879) посочва, че религията на древните българи е донесена от Индия (виж фиг. 1, 2).

Според проф. Станимир Калоянов от Института по Тракология на БАН други скални обсерватории като Кози камък са изградени през ранния бронз и са използвани непрекъснато чак до късната желязна епоха (Калоянов, частно съобщение).

С изследването на древния български календар са се занимавали и историкът ст. н. с., д-р Петър Добрев, доц. Васил Умленски- Институт по астрономия БАН, Йордан Вълчев, Борис Рогев, проф. Моско Москов, Венцеслав Бъчваров, Иван Богданов и Петър Петров. За него са писали и астрономите проф. Никола Николов (Николов и Калинков, 1998) и акад. Никола Бонев (Бонев, 1964). Според тези изследвания в древния български календар както в китайския календар, годините са групирани в дванадесетгодишни и шестдесетгодишни цикли. Всяка година в дванадесетгодишния цикъл, който е свързан с периода на обикаляне

на Юпитер около Слънцето (11,86 години) и носи името на някакво животно. Според Вълчев (1986, 1999) обаче за разлика от китайския календар първата година в цикъла не е мишка, а свиня:

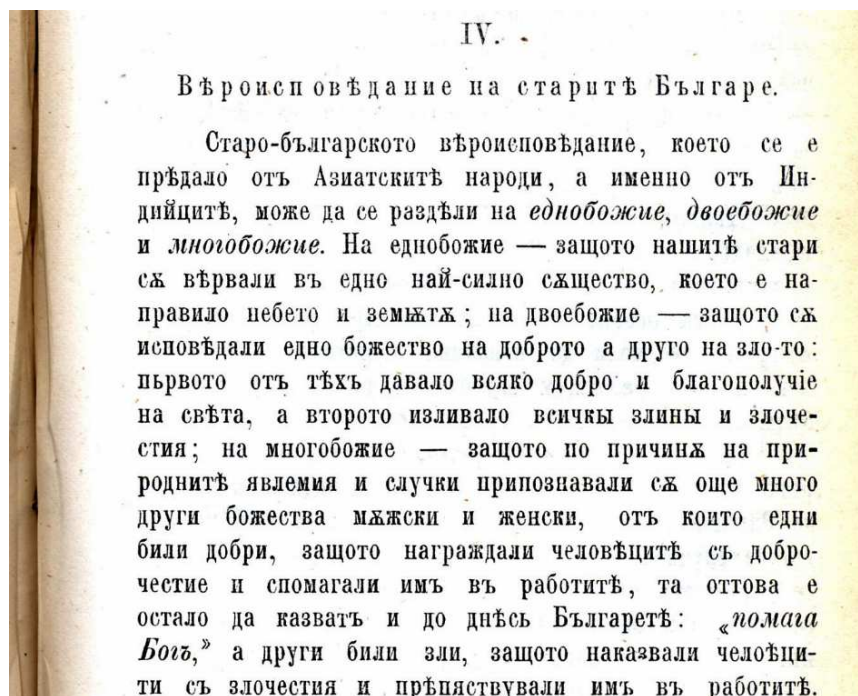
1. свиня (докс, док, прасе)	7. змия (дилон, дялян, аттила)
2. мишка (сомор, шъши)	8. кон (тек, таг, тих, алаша)
3. вол (шегор, куврат, буза, бусман)	9. маймуна (песин, писин)
4. тигър (барс, паръс, баръс)	10. коч (суръх, север, расате)
5. заек (дванш)	11. петел (тох, тах)
6. змей (вер, драгун, кала, слав)	12. куче (етх)

Фигура 1. Първият учебник по история за българските училища след Освобождението на Войников (1879).

Шестдесетгодишния цикъл Вълчев нарича звезден ден. Той предполага, че в края на всеки втори звезден ден, т. е. на всеки 120 години, е отпадал по един високосен ден. (Подобна корекция се прави и в григорианския календар, където един високосен ден отпада

приблизително на всеки 133 години). В такъв случай продължителността на прабългарската година е била 365,241667 средни слънчеви денонощия. Продължителността на тропическата (слънчева) година – (времето между пролетните равноденствия) е 365,2422. Грешка от едно денонощие се е натрупвала за около 1800 години, или тридесет 60-годишни цикъла. Вероятно тази грешка също е била коригирана с допълнително отпадане на високосен ден (Вълчев, 1986, 1999). Вълчев (1986, 1999) използва много от изводите на Съслов (1963, 1970)

Фигура 2. Факсимиле от учебника по история на Войников (1879).

Реконструкцията на Петър Добрев (1994) в значителна степен съвпада с тази на Вълчев. И тук календарът е слънчев, а годината започва с нулев ден - *Енинак* (най-късия ден от годината). Според Добрев (1994) обаче 60-годишен цикъл няма, а 12-годишните цикли започват както в китайския календар - с мишка. На всяко животно от цикъла е отговаряло зодиакално съзвездие - небесен предводител на годината.

Освен византийското летоброене по нашите земи е използвана ера, която се наричала “българска” (Климишин, 1981). Начало на българското летоброене е 5504 г. пр. Хр., а на византийското летоброене е 1 септември 5509 г пр. Хр (Бонев, 1964). Тази ера води към дълбока древност.

Начало на календара:

1. **Началото на древно българския календар 5504 г. пр. Хр.** (Бонев, 1964, Умленски, 2002).
2. Датирание на Потопа в Черно море 5 560 ±50 г. пр. Хр. (Jones & Gagnon, 1994) калибрирано радиовъглеродно датирание с тандемен ускорител
3. Датирание на невиджаните валежи 5500- 5600 г. пр. Хр. (Shopov et al., 1996) калибрирано радиовъглеродно датирание с тандемен ускорител
4. Сътворението на Света 5500 г. пр. Хр. по „Хронография”. Секст Юлий Африкански (221)

Прави впечатление, че терминът “ОТ СЪЗДАВАНЕТО НА СВЕТА” е с начална датировка, която съвпада с геологическата катастрофа в Черно море датирана от Dimitrov (1982) и Ryan, et al. (1997) чрез радиовъглеродно датирание и с тази на катастрофалните валежи в района регистрирани и датирани от Shopov et al. (1996, 1997).

Изследванията на Shopov et al. (2004, 2007, 2009a,b), Wiik (1999), проф.Петко Димитров (Dimitrov & Dimitrov, 2004) и американските им колеги Райън и Питман (2000), показват, че е настъпило разселение на съществуващата преди това цивилизация в този

регион. Това съвпадна и с направените от Боно Шкодров изследвания на еднакви писмени знаци в различни региони от следнеолитната епоха. Сравнявайки писмените знаци на Старите Българи с тези на древните цивилизации от третото хилядолетие пр. Хр., той показва, че броят на еднаквите знаци е много голям.

Според академик Державин (1946): **“Българите на Аспарух са българи, а не турци, не татари, не фини, не хуни, не чуваша, не славяни; по своя произход те принадлежат към най- древните доиндоевропейски народи”**. С това си твърдение Державин отнася формирането на българите чак към доиндоевропейския период, т.е. преди 9800 г. Така, според акад. Бонев (1964) и акад. Державин (1946) най- древното творение на древните българи е техния календар, който започва с Потопа в Черно море (Shopov et al., 2004, 2007, 2009a,b).

В Shopov et al. (2007) е показано, че в резултат на Потопа в Черно море (съвпадащ по радиовъглеродно датиране с началото на българския календар) предците на древно-българските племена се отделят и обособяват от индоевропейците. Вероятно, затова календарът им започва с това епохално събитие. Тази теза беше включена в преподаването на българска история в Софийския университет от бившия декан на Историческия факултет проф. Георги Бакалов. Той започваше неговите лекции по българска история с календара на древните българи, като най-древно свидетелство за българите, базирайки се на доклад на института по Древни цивилизации (Shopov et al., 2007), изнесен на една авторитетна международна научна конференция в Историческия факултет.

Заклучения

Българския календар е най-рационалната и удобна за използване календарна система известна до сега. Особено предимство е, че той е свързан с климатичните сезони, които са от особена важност за земеделието и една и съща дата от различни години съответства на един и същи ден от седмицата в него.

Българския календар е най-древният паметник на българската държавност. Началото му е 5504 г. пр. Хр.

Нашите предци са били едни от обитателите на черноморския регион преди геологическата катастрофа т.е. Потопа в Черно море. Те са едни от древните носители и пазители на системата от календарни познания.

Използвана литература:

- .Богданов, Иван (1981) Именник на българските ханове. Издателство на ОФ, София.
- .Бонев Н., (1964) Астрономия. Наука и изкуство, София.
- .Бъчваров В. (1986) Дилом твирем или годината на огъня и змията. Проблеми на културата, 6/1986.
- .Войников Д. (1979) Кратка българска история, изд. Хр. Данов, Пловдив.
- .Вълчев, Йордан (1986) Календар и слово. Български писател, София.
- .Вълчев, Йордан (1999) Календар и хронология. ТАНГРА ТанНакРа ИК, София.
- .Державин Н.С. (1946) История на България, т.1 Произход на българският народ и образуване на първата българска държава на балканския полуостров.,Славиздат,С.,с. 206
- .Дерменджиев В., П. Вълев, Ст. Калоянов, Я. Шопов (1989) Първична документация и интерпретиране на скалните вдълбавания в местността „Кози камък“, западните Родопи., Експедиционен годишник на СУ „Кл. Охридски“, т.3-4, стр.86-93.
- .Добрев, Петър, (1994) Преоткриването на прабългарския календар. София.
- .Дуйчев, Иван. Астрономическите познания на средновековните българи.
- .Климишин, И. (1981) Календарь и хронология. Наука, Москва.
- .Москов, М., (1988) Именник на българските ханове. София
- .Николов Н., М. Калинков (1998) Астрономия. Унив. Св. Кл. Охридски, София.
- .Панайотова, Румяна (2007) От Игнажден до Божича. е-списание МАРГАРИТА/ брой 6(57)/2007
- .Петров, Петър (2000) Древен български календар. ИК Рал Колобър, София.
- .Райън У., Питман У. (2000) Ноевият потоп. Изд. Славена, 273 стр.

- .Рогев, Борис (1974) *Астрономически основи на първобългарското летоброене*. София.
- .Серафимов, К., (1979) *Космическите изследвания в България*. Изд. на БАН, София
- .Старева, Лилия (2005) *Български светци и празници - Допълнено издание*, Издателство Труд, 530 стр.
- .Стойнев, А. (1994) *Българска митология. Енциклопедичен речник*. София, Изд. 7М + Логис, 398 стр.
- .Съсъллов, Димитър (1963) *Българското духовно наследство - ръкопис*, Пирдоп, март, 1963 (публ. във в-к "Народен будител", бр. 38 - 45, 1998).
- .Съсъллов Д. (1963б) *Българските обичаи и предания - израз на учението на Върховното Единство- в "Българското духовно наследство" (в-к "Народен будител", бр. 43 - 45, 1998).*
- .Съсъллов, Димитър (1970) *За българското леточисление*, Пирдоп.
- .Умленски В.И. (2007) *Някои реконструкции на прабългарския календар. За византийското летоброене и българската ера. Авангардни изследвания на древните българи*, т.1, стр. 45-52.
- .Шопов Я.Й., Л.Т.Цанков, С. Шопова, Т. Ялъмов, Л. Ненчев, Г. Хнканосян (2002) *Компютърен анализ на фамилните имена в телефонния указател на София за издирване на редки и остарели думи от прабългарски произход.- сп. Авитохол*, бр.19, стр. 21- 30
- .Шопов Я. Й. (2007) *Генетични изследвания за произхода на българите и близостта им с други народи. Авангардни изследвания на древните българи*, т.1 (2), стр.3-47
- .Шопов Я. Й. (2013) *Календарът на древните българи и значението му за българската история* Бюлетин на института по Древни цивилизации, бр.3, 8.05.2013 г., стр, 1-3.
- .Шопов Я. Й. (2013б) *Календарът на древните българи. Семинар в Софийския Университет "Св. Кл. Охридски" на 17 Април 2013 г:* <http://youtu.be/kzBuzV9hgms>, <http://youtu.be/03RfO8H48UQ>
- .Шопов, Я. Й. (2015) *Генетични данни от археологически останки от древното население на Балканите и близостта му с българите. - Авангардни изследвания на древните българи*, т.2, стр. 5-48
- .Dimitrov P. S. (1982) *Radiocarbon datings of bottom sediments from the Bulgarian Black Sea Shelf. Bulg. Acad. Sci. Oceanol.* 9:45-53
- .Dimitrov P. S., Govberg LI, Kuneva-Abadzhieva VI. (1979) *Marine Quaternary deposits of the peripheral region of the shelf from the western part of the Black Sea. Oceanol. Bulg. Acad. Sci.* 5:67-78
- .Dimitrov P., D. P. Dimitrov (2004) *The Black Sea, The Flood and the Ancient Myths*. Slavena, Varna, 91 pp.
- .Jones GA, Gagnon AR. 1994. *Radiocarbon chronology of Black Sea sediments. Deep Sea Res.* 41:531-57
- .Nesheva D V., S Karachanak-Yankova, M Lari, Y Yordanov, A Galabov, David Caramelli, and Draga Toncheva (2015) *Mitochondrial DNA Suggests a Western Eurasian origin for Ancient (Proto-) Bulgarians Human Biology Open Access Pre-Prints WSU Press* 5-27-2015
- .Ryan W.B.F., Pitman W.C.I., Major CO, Shimkus K, Moskalenko V, et al. (1997) *An abrupt drowning of the Black Sea shelf at 7.5 kyr BP. Geo-Eco-Marina* 2:115-25
- .Shopov Y.Y., L. Tsankov, L.N. Georgiev, A. Damyanova, Y. Damyanov, E. Marinova, D.C. Ford, C.J. Yonge, W. MacDonald, H.P.R. Krouse (1996) *Speleothem Luminescence proxy Records of Annual Rainfall in the Past. Evidences for "The Deluge" in Speleothems."*- in book "*Climatic Change- the Karst Record*", Ed. by S.E. Lauritzen. KWI , Bergen, p. 155-156
- .Shopov Y.Y., L.Tsankov, L.N.Georgiev, A.Damyanova, Y. Damyanov, E. Marinova, D.C. Ford, C.J.Yonge, W. MacDonald, H.P.R.Krouse (1997) *Evidences for "The Deluge" in Speleothems."*- Proc. of 12th UIS Congress, La Chaux-de- Fonds, Switzerland, v.1, pp.107- 109.
- .Shopov Y., Yalamov T. (2004) *The oldest written version of the flood story and its relevance to the migrations of the ancient Bulgarian (invited paper)- Abstracts of Varna workshop on "Assesment of the Black Sea Sedimentary System Since the Last Glacial Extreme", Assemblage Project of EC, 23-26 October 2004, Ed. by D. Solakov, p. 27.*
- .Shopov Y. Y., P. Dimitrov, D. P. Dimitrov and B. Shkodrov. (2007) *Bulgarian State Tradition and its Delivery to Europe. The Deluge: Oldest Written Evidences and Migrations of Bulgarians. Avant-garde Research of Ancient Bulgarians*, v.1, pp. 3-23.

.Shopov Y.Y., L.Tsankov, L.N.Georgiev, A.Damyanova, Y. Damyanov, N. Veselinov (2009a) Causes of the Unprecedented Rainfalls in the Black Sea Region Coinciding with the Rapid Rising of the Salinity of the Black Sea at 7500 B.P.- LIMPACS-3 International Conference of IGBP, PAGES, 5-8 March 2009, Chandigarh, India

.Shopov Y.Y., T. Yalamov, P. Dimitrov, D. Dimitrov and B. Shkodrov (2009b) Initiation of the Migration of Vedic to India by a Catastrophic Flooding of the Black Sea by Mediterranean Sea during the Holocene- LIMPACS-3 International Conference of IGBP, PAGES, 5-8 March 2009, Chandigarh, India

.Wiik K. (1999) Europe's oldest language? Books from Finland 3/1999, p. 207-212.